

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕХОДУ УКРАЇНИ ДО КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

У статті досліджено сутність та значення концепції сталого розвитку, основні цілі, етапи та передумови переходу України до моделі сталого розвитку.

Ключові слова: екологічна криза, деградація довкілля, сталий розвиток, концепція «сталого розвитку», передумови переходу до сталого розвитку.

I. Вступ. Сталий розвиток для будь-якої країни означає задоволення матеріальних і духовних потреб населення; раціональне та екологічнобезпечне господарювання й високоефективне використання природних ресурсів; підтримання сприятливих для здоров'я людини природно-екологічних умов життєдіяльності, збереження, відтворення і примноження якості довкілля та природно-ресурсного потенціалу суспільного виробництва. Тобто, сталим розвитком є процес розбудови держави на основі узгодження і гармонізації соціальної, економічної та екологічної складових з метою задоволення потреб сучасних і майбутніх поколінь [5, 3].

Головною проблемою ХХ – початку ХХІ століття є глобальне загострення екологічної кризи, яка змушує людство кардинально змінити поведінку в процесі життєдіяльності, змінити підходи до освоєння і використання природо-ресурсного потенціалу. Масштаби антропогенного впливу на довкілля досягли свого апогею, незначне їх збільшення загрожує перевищенням потенціалу його самовідновлення. Цей процес є незворотним і може відчутно підірвати основи економічного відтворення та звичні умови життєдіяльності людства [1, 62].

Нинішню екологічну ситуацію в Україні можна охарактеризувати як кризову, що формувалася протягом тривалого періоду через нехтування об'єктивними законами розвитку і відтворення природно-ресурсного комплексу України. Відбувалися структурні деформації народного господарства, за яких пере-

вага надавалася розвитку в Україні сировинно-видобувних, найбільш екологічно небезпечних галузей промисловості.

Ці та інші чинники, зокрема низький рівень екологічної свідомості суспільства, призвели до значної деградації довкілля України, надмірного забруднення поверхневих і підземних вод, повітря і земель, нагромадження у дуже великих кількостях шкідливих, у тому числі високотоксичних, відходів виробництва. Такі процеси тривали десятиріччями і призвели до різкого погіршення стану здоров'я людей, зменшення народжуваності та збільшення смертності, а це загрожує вимиранням і біологічно-генетичною деградацією народу України. Винятковою особливістю екологічного стану України є те, що екологічно гострі локальні ситуації поглиблюються великими регіональними кризами. Чорнобильська катастрофа з її довготривалими медико-біологічними, економічними та соціальними наслідками спричинила в Україні ситуацію, яка наближається до рівня глобальної екологічної катастрофи [2, 1].

Україна може забезпечити перехід до стійкого екологічного розвитку тільки в разі ефективного використання всіх видів ресурсів, структурно-технологічної модернізації виробництва, використання творчого потенціалу всіх членів суспільства з метою розбудови і процвітання держави.

У 1992 році в Ріо-де-Жанейро відбулася Конференція ООН з питань навколишнього середовища і розвитку (Саміт «Планета Земля»), яка ухвалила «Порядок денний на ХХІ століття», за який проголосували керівники 179 країн світу. Проведення конференції і затвердження цього документу стало підсумком багаторічних досліджень. У «Порядку денному на ХХІ століття» було проголошено нову концепцію людства, яка ґрунтується на розумінні тісного взаємозв'язку та необхідності комплексного вирішення економічних, екологічних та соціальних проблем людства [1, 62]. Концепція сталого розвитку економіки визна-

на світовою спільнотою народів домінантною ідеологією розвитку людської цивілізації у ХХІ столітті, стратегічним напрямом забезпечення матеріального, соціального і духовного прогресу суспільства [5, 3].

II. Постановка завдання. Метою статті є дослідити значення концепції сталого розвитку для України, а також визначити основні цілі, етапи та передумови переходу України на модель сталого розвитку.

III. Результати дослідження. Концепція сталого розвитку України є першим кроком на шляху включення нашої країни в процес формування стратегії розвитку на нинішнє століття, основні цілі якої сформульовані у цілому ряді міжнародних документів та програм, розроблених під егідою ООН, і стосуються широкого спектру проблем, що охоплюють економічні, суспільні та екологічні сфери діяльності.

Новою парадигмою розвитку українського суспільства, яка є узгодженою з більшістю країн світу, розглядається парадигма сталого розвитку, яку доцільно розуміти не лише в контексті зміни стосунків людини і природи задля розширення можливостей економічного зростання, а як скоординовану глобальну стратегію виживання людства, орієнтовану на збереження і відновлення природних спільнот у масштабах, необхідних для повернення до меж господарської місткості біосфери [4, 4].

Найпоширеніше на сьогодні *визначення поняття «сталого розвитку»* було запропоноване у звіті комісії Брундтланд “Наше спільне майбутнє”. Згідно з ним сталим є такий розвиток, *«що задовольняє потреби сьогодення і не перешкоджає можливості прийдешніх поколінь задовольняти свої власні потреби»*. Він передбачає забезпечення високого рівня життя для нинішнього та наступних поколінь. Загальноприйнятим вважається твердження про те, що Концепція сталого розвитку охоплює, як мінімум, дві важливі ідеї: [4.5]

- цей розвиток передбачає вирішення економічних, соціальних та екологічних проблем. Розвиток буде сталим тільки тоді, коли буде досягнута рівновага між різними факторами, що зумовлюють загальний рівень життя.

- нинішнє покоління має обов’язок перед прийдешніми поколіннями залишити достатні

запаси соціальних, природних та економічних ресурсів для того, щоб вони могли забезпечити для себе рівень добробуту не нижчий, ніж той, що ми маємо зараз.

Ця концепція ставить фундаментальне завдання поєднати динамічний економічний розвиток з наданням рівних можливостей кожному члену суспільства за рахунок підвищення ефективності використання ресурсів та ліквідації залежності між економічним зростанням та забрудненням довкілля.

В центрі концепції сталого розвитку стоїть людина, оскільки вона сама з її потребами є метою суспільної діяльності, і вона ж є основним фактором досягнення мети. Людина (як ресурс розвитку), з одного боку, є біологічною істотою, з іншого – носієм інтелекту, творцем і споживачем інформації (в широкому розумінні), яка якраз і є невичерпним ресурсом розвитку. Тому надзвичайного значення в суспільстві, яке розвивається на засадах сталого розвитку, набувають освіта, де формується і нарощується цей ресурс, і охорона здоров’я, як галузь, яка забезпечує збереження і відтворення біологічного носія цього ресурсу. Людина, як особливий вид ресурсів, не тільки наділена інтелектом, але й здатна робити вибір. Чим більше можливостей вибору вона має, тим більший рівень свободи панує в суспільстві [4, 5].

Сталий людський розвиток на думку багатьох вчених, – одна з найголовніших складових сталості загального розвитку країни. Оцінка людського розвитку більш інформативна, ніж оцінка, скажімо, рівня доходів для визначення параметрів реального людського процесу, адже добробут населення в найширшому розумінні цього слова є кінцевою метою розвитку. Сучасні уявлення щодо розбудови держави та відповідні програми реформування суспільства, на жаль, будуються ще на старих засадах, тобто в них питання людського розвитку не є пріоритетними. Вони, як і раніше, відсунуті на другий план. В результаті людина, її стан, забезпечення її життєдіяльності не є виміром усіх соціально-економічних та соціально-політичних перетворень.

В основу концепції покладено систему взаємозв’язаних цілей, які повинні забезпечити сталий розвиток суспільства:

- Соціальна справедливість і сталий розвиток – забезпечення рівних можливостей доступу до ресурсів розвитку різних верств населення, задоволення потреб людини впродовж життя без шкоди для майбутніх поколінь задовольняти потреби та розширювати вибір;

- Освіта та інформація – формування доступної та ефективної освіти для всіх громадян протягом життя. Забезпечення вільного доступу громадян до правдивої інформації щодо різних аспектів суспільного життя;

- Здоров'я нації та народонаселення – формування якісної та доступної системи охорони здоров'я, яка б забезпечила тривале та здорове життя;

- Економічне процвітання – перехід до економічно ефективної та екологічно безпечної моделі економіки, орієнтованої на реалізацію розвитку людини. Створення економічних передумов гармонійного розвитку людини, подолання бідності, забезпечення робочими місцями та підтриманням високого рівня життя.

- Здорове навколишнє середовище та збереження природи – створення умов для безпечного та здорового проживання людини та збереження екосистем країни;

- Відповідальне управління – створення нових моделей участі громадян у прийнятті важливих рішень;

- Сталі місцеві громади – забезпечення можливостей громадянам впливати на прийняття рішень щодо економічних і соціальних питань та природокористування;

- Міжнародна відповідальність – формування сприятливих умов для реалізації стратегічних цілей розвитку України.

Метою переходу України до моделі сталого розвитку є забезпечення високої якості життя нинішнього і майбутніх поколінь шляхом збалансованого соціально-економічного і екологічного розвитку, відтворення навколишнього природного середовища, раціонального використання природно-ресурсного потенціалу країни, забезпечення охорони здоров'я людини, її екологічної та соціальної захищеності. Досягнення цієї мети відповідає культурним і світоглядним цінностям українського народу, в історії та традиціях якого завжди було бережливе ставлення до землі, води, рос-

линного і тваринного світу, природи загалом [3, 18].

Розроблення стратегії сталого розвитку має базуватися на таких основних загальних принципах:

- природні ресурси, потрібно використовувати заощадливо, з урахуванням потреб нинішнього та майбутнього поколінь;

- екологічно орієнтоване виробництво має бути економічно ефективним;

- будь-яка антропогенна діяльність має узгоджуватися із законами природи та обмеженнями, які з цих законів випливають;

- одержаний від господарської діяльності результат не може бути меншим від шкоди, заподіяної навколишньому природному середовищу;

- усі соціально-економічні перетворення повинні спрямовуватися на утвердження засад гуманізму, демократії і цінностей громадянського суспільства.

Реалізація принципів сталого розвитку має здійснюватися за етапами:

- Стабілізаційний етап. На цьому етапі необхідно створити передумови переходу до сталого розвитку. Слід зупинити процеси деградації у суспільстві і природі, створити умови для комплексного оздоровлення природного середовища і відтворення природних ресурсів.

- Підготовчий етап. Потрібно здійснити перехід від економіки зростання до економіки розвитку, забезпечити комплексне оздоровлення природного середовища і надати пріоритетне значення відтворенню природних ресурсів, забезпечити умови для створення внутрішнього ринку, домогтися реальної єдності влади і суспільства. Необхідно розробити і застосувати нову політику в галузі освіти і виховання, науки і технологій відповідно до принципів і завдань сталого розвитку.

- Перехідний етап. Потрібно здійснювати системні перетворення в економіці, екологізація суспільно-економічних відносин, технологічне оновлення виробництва. Слід остаточно подолати бідність як соціальне явище.

- Сформований етап. Україна має існувати як повноправний член спільноти розвинених країн світу, що перейшли на засади сталого розвитку.

На різних етапах переходу до сталого розвитку виконання завдань повинно скоординуватись і здійснюватись спільними зусиллями на державному, регіональному та місцевому рівнях, за активної участі наукових, освітніх, виробничих, фінансових, політичних та інших структур громадськості. Загальна стратегія і програми виконання її етапів мають базуватись на еколого-ресурсних, економічних та соціальних складових розвитку, за відповідного інституційного забезпечення [3, 21].

IV. Висновки. Отже, стратегічною метою для України в XXI столітті повинна стати побудова сталого суспільства, головною метою якого є розвиток людини, а головним засобом забезпечення – зростання економіки на сталих засадах.

Відповідно до принципів сталого розвитку має передбачатись реалізація комплексу заходів, спрямованих на збереження життя і здоров'я людини, розв'язання демографічних проблем, викорінювання бідності, зміну структури споживання і зменшення диференціації в прибутках населення.

Перехід до сталого розвитку повинен забезпечувати розв'язання соціально-економічних проблем та збереження сприятливого навколишнього середовища і природно ресурсного потенціалу, а також задоволення потреб теперішніх та майбутніх поколінь. Для вирішення цих проблем необхідно забезпечити

стабілізацію екологічної ситуації; поліпшити стан довкілля за рахунок екологізації економічної діяльності, що дасть змогу забезпечити становлення нової моделі господарювання та поширення екологічно орієнтованих методів управління; впроваджувати енерго- і ресурсоощадні технології та цілеспрямовані зміни структури економіки.

1. Бицюра Ю. До проблеми визначення понять сталого економічного зростання та розвитку. // Економіст. – 2006. – № 5. – С. 62-65.

2. Екологічна криза в Україні //

<http://www.grinchuk.lviv.ua>.

3. На меті – сталий розвиток України. // Вісник НАН України. – 2007. – № 2. – С. 44.

4. Пояснювальна записка до проекту Концепції переходу України до сталого розвитку.//

<http://gska2.rada.gov.ua>.

5. Трегубчук В. Концепція сталого розвитку для України. // Вісник НАН України. – 2002. – № 2. – 9 с.

6. Шевчук В. Глобальна місія України і національна модель сталого розвитку// Економіст. – 2006. – № 1. – С. 62-65.

Conception of sustainable development of Ukraine is the first step on the way of inclusion of our country in the process of forming of strategy of development on present age, the basic aims of which are formulated in the whole row of international documents and programs developed under an aegis UNO, and the wide spectrum of problems, which engulf the economic, public and ecological spheres of activity is touched.

Ціжма Ю.І.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТРУКТУРИ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ

У статті досліджено вплив державного регулювання на структуру зайнятості населення. Наведено шляхи державної політики по досягненню ефективної структури зайнятості населення.

Ключові слова: державна політика, державне регулювання, структура зайнятості населення, структурні зрушення, ефективна структура зайнятості населення.

I. Вступ. Економічна ситуація, яка склалася в Україні, зумовила проблему необхідності створення сучасної і, можливо, в певній мірі альтернативної соціально-економічної структури зайнятості та механізму її регулювання. Структурні процеси сприяють перерозподілу зайнятого населення із відносно відсталих векторів економіки в прогресивні. Система регулювання структури зайнятості передбачає, як правило, застосування адміністративних